

pravljena v okviru predsedovanja Slovenije Svetu Evropske unije. Pred nami je torej razstava in imeniten katalog, ki vsakemu lahko omogoča vpogled v zgodovinski snov, ki jo verjetno premalo poznamo in se je premalo zavedamo.

S kakšnimi pojmi se dejansko srečujemo ob tem, če na hitro in v reducirani obliki opozorim na razsežnost sporočila te razstave: s pojmi kot so dežela, skupina dežel, plemstvo, privilegiji, plemstvo kot korporacija, deželni stanovci, vladar, knez, cesar, stanovsko monarhični dualizem, stanovska država, dualistična država, teritorialna država, vojska, uprava, finance, pravo; srečevati pa se začnemo tudi s pojmi deželna zavest, domovina in pripadnost.

Govorim torej o tistih stvareh, ki jih še najbolje prepoznamo prav v času od konca 15. stoletja naprej in ki so značilne in pomembne za nastanek in obstoj modernih držav vse do danes. Te stvari so: strategija, to je politika, ki načrtuje kako zagotoviti preživetje države; to je pravo, ki ureja medsebojne odnose in zakonitost v državi in to je zgodovina, ki omogoča samozavedanje in identiteto. In da ne govorim o nastanku dežel tam od 13. stoletja naprej, plemstvu, nastajanju njihovih privilegijev in povezavi plemstva v stanove ter o odnosu stanov do njihovega kneza, pa je vredno bolj poudariti prav 16. stoletje, ko se cepi vladarska dinastija na avstrijsko vejo Habsburžanov, ko se dežele bolj ali manj dokončno oblikujejo, se povezujejo in povežejo, ko se začne in kasneje oblikuje Avstrijska monarhija (*Monarchia Austriaca*), ko doživijo stanovci svoj višek v 16. stoletju, ki jim absolutizem nato v 17. stoletju še pušča pomen, a jim ga v 18. stoletju odvzame. Vse to utrjuje pot, ki vodi v nove in nove oblike ter nastavke državnosti vse do najnovejših dni.

O stanovskih listinah – deželni ročinih in stanovih, so pisali številni zgodovinarji od Arnolda Luschna von Ebengreutha in Vladimirja Levca v 19. stoletju, do najmlajših dr. Matevža Koširja in avtorja razstave dr. Andreja Náreda. A rad bi izpostavil akademika dr. Sergija Vilfana, ki je napisal ogromno o tej

problematiki, a posebej velja omeniti njegovo razpravo "Deželni ročini kot vir naše ustavne zgodovine". Ne seveda zgolj zaradi njene kvalitete, ampak zaradi časa v katerem je nastala. Med drugo svetovno vojno jo je Vilfan napisal in objavil v Glasniku Muzejskega društva za Slovenijo, pri čemer ima ta objava izjemen simbolni pomen. Vilfan je torej v času 2. svetovne vojne predstavil deželne ročine, kot podlago naše ustavne zgodovine – naše državnosti! Izjemni simbolni pomen pripisujem torej tej razpravi, tako kot je tudi ta razstava pomembna prav na simbolni ravni, ko Slovenija kot samostojna država predseduje Evropski uniji, ko se torej dogaja nekaj, če gledamo v tem dolgem časovnem loku, kar se zdi skoraj neverjetno. Tega se namreč vse premalo zavedamo. Gre za to, kar sem že omenil: gre za strategijo, gre za pravo in gre za zgodovino.

Čestitke vsem, ki so razstavo pripravili in oblikovali.

S tem je razstava odprta. Hvala.

Razstavna dejavnost zgodovinskega arhiva in muzeja Univerze v Ljubljani

Letos jeseni bo minilo štirideset let, odkar Univerza v Ljubljani sama zagotavlja varstvo svojega arhivskega in muzejskega gradiva. Leta 1968, ko je veljavni zakon o arhivih in muzejih v veliki meri onemogočal organizacijo specialnih arhivov, kot je v svojem prispevku v zborniku referatov s posvetovanja na Univerzi zapisal Jože Ciperle, je bila s sporazumom s takratnim Arhivom Slovenije v okviru tajništva Univerze organizirana posebna služba za hranjenje univerzitetnega arhivskega in muzejskega gradiva. Specifična ustanova, ki je zasnovana po zgledu sorodnih evropskih ustanov, s svojo dejavnostjo sega na področje arhivistike, muzealstva in bibliotekarstva. Osebe

arhiva in muzeja Univerze se ukvarja tudi z raziskovalno dejavnostjo, ob tej pa se je v zadnjih letih zelo razmahnila razstavna. Čeprav v prenovljenem Deželnem dvorcu ni stalnega razstavnega prostora, so občasne razstave postale že nepogrešljiv dogodek v okviru prireditev, ki jih ljubljanska univerza pripravlja za začetek decembra ob Tednu Univerze.

Razstava "*Univerza v Ljubljani in njeni rektorji*" je bila postavljena v decembru 2001 v Vogalni sobi. Predstavlja 40 rektorjev, ki so od leta 1919 vodili ljubljansko univerzo. Uvodni pano je posvečen "razvoju" ustanove rektorja; ta funkcija ima prav tako kot univerze same že skoraj tisočletno zgodovino. Funkcija rektorja univerze se je v zgodovini spreminjala. S pojavom modernih univerz v 18. in 19. stoletju je rektor postal zaščitnik avtonomije univerze in neodvisnosti pedagoškega in raziskovalnega dela. Ljubljanski rektorji so predstavljeni s portreti in dokumenti iz obdobja njihovega delovanja. Razstava je v letu 2006 gostovala v Križevcih, hkrati pa je bila v sodelovanju z občino Križevci ob njenem občinskem prazniku v prostorih župnišča odprta stalna razstava "*Dr. Matija Slavič, rektor ljubljanske univerze*" v spomin na slovenskega bibliocionista, narodnoobrambnega delavca, dekana Teološke fakultete v letih 1930/31 in 1937/38 in dvakratnega rektorja ljubljanske univerze (1932–1934 in 1939–1941). Pripravil jo je vodja Zgodovinskega arhiva in muzeja Univerze v Ljubljani dr. Jože Ciperle. Razstava "*Univerza v Ljubljani in njeni rektorji*" (spremlja jo tudi razstavni katalog), je še vedno na ogled na hodniku v drugem nadstropju osrednjega univerzitetnega poslopja. Spremljajoči katalog v obliki portretov predstavlja življenje, delo in rektorsko dejavnost štiridesetih rektorjev prve slovenske univerze. Z njihovimi portreti spremljamo tudi osnovne poteze razvoja ljubljanske univerze od ustanovitve v letu 1919 do konca druge svetovne vojne, ko je bil rektor zadolžen za upravljanje te ustanove. Po letu 1945 so njegov položaj za-

Predstavitve knjižnih izdaj Zgodovinskega arhiva in muzeja Univerze v Zbornični dvorani Deželnega dvorca. (Fototeška ZAMU)

znamovale številne reforme, ki so mu vzele njegove temeljne pristojnosti. Rektorska funkcija je bila do demokratičnih sprememb v začetku devetdesetih let, ko je bila obnovljena univerza v tradicionalnem pomenu, zgolj predstavniške narave. V začetku maja 2008 je razstava gostovala v prostorih Slovenskega kulturnega centra Korotan na Dunaju. Razstavni katalog je izšel tudi v nemškem jeziku.

Ob stoti obletnici dograditve Deželnega dvorca in ob zaključku prenove poslopja je dr. Ana Benedetič, nekdanji vodja Arhivsko-muzejske službe v razkošni monografiji predstavila sadove svojega dolgoletnega zanimanja in zbiranja gradiva o zgodovini osrednjega poslopja Univerze v Ljubljani. Ob predstavitvi knjige je pripravila tudi razstavo – še vedno je na ogled v prvem nadstropju zgradbe.

V letu 2003 sta svoje moči pri pripravi razstave "*Prvi koraki pravnega študija na Univerzi v Ljubljani*" strnila vodja Zgodovinskega arhiva in muzeja dr. Jože Ciperle in Tea Anžur. Razstavo (postavljena je bila v historični Balkonski dvorani) je odprl takratni dekan pravne fakultete prof. dr. Marko Ilešič. Predstavitve je kronološko posegla v čas pred ustanovitvijo Pravne fakultete in nanizala zgodovinske drobce študija prava na bolonjski univerzi (tam so predavanja za notarje potekala že sredi 14. in v 15. stoletju), predstavila prva prizadevanja pravnik Janeza Gregorja Dolničarja za ustanovitev vseučilišča v Ljubljani leta 1704, matrike ljubljanskih centralnih šol iz leta 1811 in spričevala ljubljanskega pravoslovnega tečaja iz leta 1849, ko so bila v Ljubljani prvič juridična predavanja. Razstava se je odlikovala z nekaterimi doslej še nepredstavljenimi historičnimi dokumenti iz začetka 17. stoletja. V nadaljevanju so bili predstavljeni ustanovitev Pravne fakultete Univerze v Ljubljani, ureditev prostorov, imenovanje matičarjev in oblikovanje predavateljskega zbora, fakultetna knjižnica in študentje prava. Ob razstavi je izšel tudi katalog.

Decembrske dogodke Tedna Univerze v letu 2004 je popestril zunanji sodelavec – zbiralec Zmago Tančič, saj je v Balkonski dvorani ljubljanske univerze iz svoje bogate zbirke starih razglednic izbral več kot sedemdeset razglednic stavbe, ki je bila sicer zgrajena na prelomu stoletja kot Deželni dvorec, v letu 1919 pa je v svoje okrilje sprejela tedaj ustanovljeno ljubljansko univerzo. Naslov razstave je bil "*Stare razglednice Deželnega dvorca in Univerze v Ljubljani 1900–1950*". Poleg različnih pogledov na dvorec je razstava prikazala tudi širši kulturni prostor med Kongresnim trgom ter Gosposko in Vegovo ulico v prvi polovici dvajsetega stoletja.

Razstava avtorja dr. Jožeta Ciperleta, odprta decembra 2005, imela je naslov "*Gradove svetle zjida si v oblake ... France Prešeren v ljubljanskih latinskih in višjih šolah 1813–1821*", predstavlja Franceta Prešerna kot študenta v Ljubljani, kjer je obiskoval gimnazijski

Otvoritev razstave "Biotehniška fakulteta skozi čas in prostor" decembra 2007 v prostorih Univerze v Ljubljani. (Fototeka ZAMU)

pouk in dve leti predavanja filozofskega študija na ljubljanskem liceju; to je bila takrat najvišja stopnja študija na domačih tleh. Avtor nas je najprej seznanil s predmarčno Ljubljano; takrat je mladi Prešeren začel obiskovati zadnji razred osnovne šole, ki je omogočala prehod na višji študij. V nadaljevanju smo spoznavali avstrijski gimnazijski šolski sistem v prvih dveh desetletjih 19. stoletja in Franceta Prešerna kot dijaka na ljubljanski gimnaziji (1813–1819), Prešernov gimnazijski razred in Prešernov gimnazijski učni uspeh. Po končanih gimnazijskih študijih je France Prešeren nadaljeval filozofski študij na ljubljanskem liceju (1819–1821). Avtor je predstavil tudi študijski sistem, študijski proces in profesorski zbor filozofskih študijev. Na osnovi Prešernovih potrdil o opravljenih izpitih in osebnih izkazov slušateljev je bilo mogoče spoznati študijske obveznosti in preverjanje znanja. Pri teh se je pesnik, ki je veljal za ubožnega študenta, redno izkazoval z odličnim uspehom. Razstava je v decembru 2006 gostovala v Gorenjskem muzeju v Kranju, v februarju 2007 pa je bila ob slovenskem kulturnem prazniku postavljena v prostorih Slovenskega znanstvenega inštituta na Dunaju.

V začetku decembra 2006 je bila v sejnih prostorih ljubljanske univerze odprta razstava "Dogodki iz študentskega gibanja 1968–1972 v Ljubljani" avtorice Tatjane Dekleve. Namen razstave je bil mlajši univerzitetni in širši javnosti predstaviti dogodke izpred skoraj štiridesetih let, ki so s svojo izjemnostjo v takratni stvarnosti vznemirili javnost, danes pa lahko rečemo, da so tudi že napovedovali gospodarsko in politično krizo v Jugoslaviji. Naslov "Dogodki ..." je omejil vsebinski okvir razstave le na izbrane najodmevnejše dogodke; v ozadju teh pa so se prepletale številne dejavnosti študentov na raznih področjih; na primer: študentsko in študijsko problematiko – študentje so se zavzemali za reformo Univerze in so preoblikovali svojo organizacijo – družbenoekonom-

ska problematiko in politični položaj v Jugoslaviji. Razstava in razstavni katalog sta v besedi in sliki kronološko spremljala študentsko zborovanje v menzi Študentskega naselja leta 1968, dejavnosti študentov ob mednarodnih političnih dogodkih in zaostrenem položaju slovenskih manjšin – nanje so opozorili tudi z uličnimi manifestacijami – množičnemu protestnemu shodu pred Filozofsko fakulteto zaradi prometa in hrupa na Aškerčevi cesti in represivnih ukrepov tedanje oblasti, ki so bili povod za teden dni trajajočo zasedbo Filozofske fakultete v dneh od 26. maja do 2. junija 1971 ter zatonu študentskega gibanja v študijskem letu 1971/72. Del razstavljenega fotografskega gradiva je delo mojstrov slovenske fotografije iz zbirke Muzeja novejšje zgodovine Slovenije in fotodokumentacije Dela, precejšen delež pa predstavljajo fotografije amaterske roke tedanjega udeleženca dogodkov, dr. Bogomirja Mihevca. Tudi večina razstavljenih dokumentov prihaja iz njegove zbirke, ki jo je zaupal v hrambo Zgodovinskemu arhivu in muzeju Univerze v Ljubljani. V vitrinah so bili predstavljeni izbrana literatura in objave virov obravnavane tematike ter študentski tisk.

Ob šestdeseti obletnici začetka univerzitetnega študija agronomije na ljubljanski univerzi, ki ga štejemo za matični študij današnje Biotehniške fakultete je bil pripravljena razstava iste avtorice z naslovom "Biotehniška fakulteta skozi čas in prostor". Odprta je bila v decembru 2007. leta. Razstava je v uvodnem delu (prispeval ga je dr. Jože Ceperle) najprej vodila do začetkov študija kmetijstva na ljubljanskem liceju konec 18. in v prvi polovici 19. stoletja. Predavanja so študentom, ki so se poleg poklica, za katerega so se izobraževali, nameravali ukvarjati tudi s kmetijstvom, posredovala osnovna kmetijska znanja. Začetki modernega študija biotehniških znanosti segajo v leto 1947, ko je bila v okviru ljubljanske univerze ustanovljena Agronomska fakulteta. Po ustanovitvi njegove gozdarskega oddelka se je – kot je predstavila

Razstava "Biotehniška fakulteta skozi čas in prostor" v sejnih prostorih Univerze v Ljubljani. (Fototeka ZAMU)

razstava – razvila Agronomska in gozdarska fakulteta (1949–1953). Z ustanovitvijo veterinarskega oddelka je nastala Fakulteta za agronomijo, gozdarstvo in veterinarstvo (1953–1961). Po priključitvi oddelka za biologijo (začetki oddelka segajo v leto 1919) se je leta 1961 oblikovala današnja Biotehniška fakulteta in se v naslednjih letih z ustanavljanjem novih oddelkov intenzivno razvijala. Razvoj je v letu 1990 pripeljal do izločitve veterinarskega oddelka in oblikovanje tega v samostojno fakulteto. Biotehniška fakulteta je pod Rožnikom od začetka šestdesetih let gradila fakultetno središče. Danes tam deluje šest od njenih sedmih oddelkov. Razstava je na ogled v sejnih prostorih Univerze v Ljubljani.

V letu 2007 je Zgodovinski arhiv in muzej Univerze v Ljubljani predstavil tudi dve knjižni deli. Fotografski zbornik "*Ljubljanska univerza in njeni študenti 1945–1960*" Tee Anžur in sodelavcev je v nekoliko spremenjeni vsebinski zasnovi nadaljevanje dveh zbornikov, ki sta izšla v osemdesetih in devetdesetih letih in sta zajela obdobje 1919–1941 in 1941–1945. Tretji del fotozbornika z govorico fotografij prikazuje razgibano povojno obdobje v življenju prve slovenske univerze in njenih študentov do leta 1960 in predstavlja obdobje, ki so ga zaznamovale številne organizacijske, kadrovske in študijske spremembe. Organizacijske spremembe so nazorno prikazane v uvodnem delu, tem pa sledi slikovni pregled vseh rektorjev in dekanov. Osrednji vsebinski del predstavljajo dogodki iz življenja fakultet obravnavanega obdobja, posebna poglavja pa so posvečena tudi študentski organiziranosti, študentskim protestom, športnim in kulturno-umetniškimi dejavnostim študentov, študentskim delovnim akcijam, graditvi študentskega naselja, študentskim menzam in okrevališčem.

V zborniku "*Varstvo arhivske in muzejske kulturne dediščine Univerze v Ljubljani*" so objavljeni prispevki, ki so bili v obliki referatov predstavljeni na posvetovanju, ki ga je na Univerzi v Ljubljani v sodelovanju z Arhivom Republike Slovenije oktobra 2006 organizirala Arhivsko-muzejska služba. Prvi vsebinski sklop, Varovanje in arhiviranje zapisov zajema prispevke arhivistov Arhiva Republike Slovenije: Suzane Felicijan Bratož, Vladimirja Žumra, Marije Grabnar, Jedert Vodopivec in Tatjane Hajtnik. Prispevek o varovanju premične (muzejske) kulturne dediščine je delo Jerneje Batič. Tretji del zbornika pod naslovom Arhiv in muzej Univerze ter varstvo kulturne dediščine pa sestavljajo prispevki strokovnih delavcev Arhivsko-muzejske službe Univerze v Ljubljani.

Tatjana Dekleva

GrenzenLos. Österreich, Slowenien und Ungarn 1914–2004. Ausstellung im Gerberhaus in Fehring (Steiermark) (Mai bis Oktober 2007)

Eine Ausstellung im sog. Gerberhaus der oststeirischen Stadt Fehring widmete sich im Jahr 2007 der wechselhaften Geschichte dieser Grenzregion im Länderdreieck Österreich, Slowenien und Ungarn. Auftraggeber für die Ausstellung war die Stadtgemeinde Fehring. Das Projekt – Valentin Inzko, Österreichischer Botschafter in Slowenien, sollte es in seinem Vorwort zum Begleitband mit dem Satz "*Drei Staaten, drei Gemeinden, eine Region, eine Idee*" zusammenfassen – wurde auch vom österreichischen Außenministerium unterstützt. Die wissenschaftliche Leitung der Ausstellung oblag dem Grazer Historiker Stefan Karner, Leiter des renommierten Ludwig-Boltzmann-Instituts für Kriegsfolgenforschung in Graz, der in seinen Forschungen das österreichisch-slowenische Verhältnis immer wieder von verschiedenen Perspektiven aus beleuchtet hat – in diesem Zusammenhang mag der Hinweis auf seine Funktion als Vorsitzender jener Kommission zur Lösung der Kärntner Ortstafelfrage ebenso genügen wie auf seine Tätigkeit als Herausgeber von zwei Bänden der umfassenden Darstellung "Kärnten und die nationale Frage". Die Mühen der Organisation vor Ort trug Karners Mitarbeiter am Boltzmann-Institut, der junge steirische Historiker Wolfram Dornik, der auch für den Begleitband zur Ausstellung verantwortlich zeichnete, den er gemeinsam mit Stefan Karner und dem Historiker Rudolf Grasmug (Tabormuseum Feldbach) herausgab. Mit Grasmug konnte ein Histo-

